

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.130>

КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

Сірець О.О.,

аспірант відділу кримінологічних досліджень,
Національно-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
НАПрН України

Сірець О.О. Класифікація сучасних заходів запобігання злочинності у сфері житлового будівництва.

Дана стаття присвячена проблемі актуалізації заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері житлового будівництва, а так само їх аналізу та систематизації, класифікації до окремих груп запобіжних по відношенню до злочинності заходів, застосованих у сфері житлового будівництва задля осучаснення раніше сформульованих дослідниками заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що можуть бути застосовні і для сфери житлового будівництва, групування та наповнення «арсеналу» запобіжних заходів, що полегшить у подальшому формування тактик та стратегій із запобіжної діяльності щодо злочинності на ринку житлового будівництва як на регіональному, так і на загальнодержавному рівнях.

Дослідження значного обсягу літератури, що стосується як безпосередньо кримінологічних аспектів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва, так і дотичних до даної сфери галузей, надало можливість запропонувати групування загально-соціальних та спеціально кримінологічних запобіжних заходів за сімома ключовими напрямками: групи політичного, нормотворчого, соціально-економічного, організаційно-управлінського, освітньо-виховного, ідеологічного та доктринального запобігання. Крім того, у зв'язку з об'ємністю та багатогранністю сфери житлового будівництва, де кримінальні правопорушення вчиняють як компанії-забудовники, так і посадові або службові особи органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, організаційно-управлінську групу запобіжних заходів було запропоновано поділити на такі, що мають відношення до компаній-забудовників, та такі, що мають стосунок до держави в цілому та посадових і службових осіб (у тому числі й органів місцевого самоврядування) зокрема.

У той самий час, у якості підсумку, зазначено, що необхідними є пошук та пропонування

нових заходів, що будуть здатні суттєвим чином удосконалити наявний «арсенал» запобіжних заходів щодо злочинності на ринку житлового будівництва та підвищити ефективність діяльності із запобігання та протидії кримінальним правопорушенням у розглядуваній сфері.

Ключові слова: запобігання та протидія злочинності; заходи запобігання кримінальним правопорушенням; політична, нормотворча, соціально-економічна, організаційно-управлінська, освітньо-виховна, ідеологічна та доктринальна групи заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва.

Sirets O.O. Classification of modern crime prevention measures in the housing construction sector.

This article is devoted to the problem of updating measures for preventing criminal offenses in the field of housing construction, as well as their analysis and systematization. It classifies preventive measures related to crime into specific groups applicable in housing construction to modernize previously formulated prevention strategies by researchers, which can also be applied to this field. The grouping and enhancement of the «arsenal» of preventive measures will facilitate the future development of tactics and strategies for preventive activities against crime in the housing construction market at both regional and national levels.

The study of a significant body of literature related to both the criminological aspects of preventing criminal offenses in the field of housing construction and adjacent areas has made it possible to propose a grouping of general social and specialized criminological preventive measures across seven key areas: political, legislative, socio-economic, organizational and managerial, educational and cultural, ideological, and doctrinal prevention. Furthermore, due to the extensive and multifaceted nature of the housing construction sector, where criminal offenses are committed by both construction companies

and officials from government bodies or local authorities, the organizational and managerial group of preventive measures has been suggested to be divided into those applicable to construction companies and those relevant to the state as a whole, as well as to officials (including those from local governments) specifically.

At the same time, as a conclusion, it is noted that there is a need to search for and propose new measures that will significantly improve the existing «arsenal» of preventive measures against crime in the housing construction market and enhance the effectiveness of activities aimed at preventing and combating criminal offenses in this area.

Key words: prevention and counteraction of crime; measures to prevent criminal offenses; political, regulatory, socio-economic, organizational and managerial, educational and cultural, ideological and doctrinal group of measures for preventing criminal offenses in the field of housing construction.

Постановка проблеми. Незалежно від країни ринок житлового будівництва належить до однієї з найважливіших галузей господарської діяльності. Перш за все, житло є чи не найбільш ключових людською потребою. Крім того, для галузі житлового будівництва притаманними є значні обороти грошових коштів та у значних обсягах, що неабияк підвищує привабливість галузі для суспільства, зокрема й у питанні інвестиційної діяльності, а отже – і для злочинців.

Звідси ми стверджуємо, що проблематика діяльності із запобігання та протидії злочинності у сфері житлового будівництва була, є та у майбутньому надалі буде проблемою нагальною та завжди актуальною. А оскільки проблема пошуку заходів та формування «арсеналу» заходів із запобігання та протидії злочинності наразі є надзвичайно актуальною (наприклад, вітчизняними дослідниками нерідко робиться акцент на окремих заходах; так само окремі запобіжні заходи лише побічно згадуються у роботах дослідників-некримінологів), необхідними є виявлення якомога ширшого кола заходів із запобігання та протидії злочинності, зокрема й у сфері житлового будівництва із наступною їх систематизацією та групуванням задля спрощення та практичної орієнтації на їх застосування.

Мета дослідження. Виявлення, аналіз, систематизація та групування заходів запобігання злочинності у сфері житлового будівництва задля формування якнайширшого «арсеналу» таких заходів із метою полегшення та практичного орієнтування їх до застосування у розглядуваній галузі.

Стан опрацювання проблематики. Одним із найвагоміших та найрезультативніших

сучасних вітчизняних вчених-кримінологів, хто активно досліджував проблему запобігання та протидії злочинності (зокрема й у сфері житлового будівництва), був А.П. Закалюк. Також питанню запобіжної діяльності у розглядуваній нами сфері приділено увагу у дослідженнях А.В. Вавриша, побічно – у роботах О.М. Литвинова, Ю.В. Орлова, С. Шило та ін. Однак досліджень, у яких безпосередньо робилися б спроби із якнайширшої систематизації заходів запобігання та протидії злочинності у сфері житлового будівництва, нами виявлено не було.

Під час проведення дослідження застосовано традиційні загальнонаукові методи, такі як індукція та дедукція, аналіз та синтез; додатково було використано поширений у західних наукових колах метод вивчення та узагальнення попередніх наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. В результаті дослідження наукових результатів інших дослідників, а також на підставі власних умовиводів нами було згруповано всю сукупність важливих, на наше переконання, загально-соціальних та спеціально-кримінологічних засобів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва наступним чином: (1) політична, (2) нормотворча, (3) соціально-економічна, (4) організаційно-управлінська (5) освітньо-виховна, (6) ідеологічна та (7) доктринальна групи заходів запобігання. У свою чергу, в силу об'ємності та багатогранності сфери житлового будівництва, де кримінальні правопорушення вчиняються як компаніями-забудовниками, так і посадовими чи службовими особами органів державної влади або органів місцевого самоврядування, організаційно-управлінську групу запобіжних заходів пропонуємо поділити на такі, що стосуються компаній-забудовників, та такі, що стосуються держави в цілому та посадових і службових осіб (у тому числі й органів місцевого самоврядування) зокрема.

1. Політична група заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва. У межах даної групи заходів пропонуємо виокремити наступні: (1) зміцнення авторитету держави шляхом укріплення її інститутів одночасно з мінімізацією обмежень та стримувань щодо їх функціонування [1, с. 59–61, 88]; (2) створення при Президентові України Центру кримінологічних досліджень [2, с. 68]; (3) інституціоналізація політичної, а саме – партійної системи, максимальне залучення суспільства до політичних процесів у країні [3, с. 79–80]; (4) активізація патріотичного виховання, укріплення цінності української державності серед суспільства [1, с. 95]; (5) закріплення на державному рівні підходів до поєднання державного регулювання та вільноринкових елементів ринку житлового будівництва на підставі

закріплення принципу субсидіарності [4, с. 67; 5, с. 50; 6, с. 198]; (6) визначення та реалізація політики запобігання злочинності, у тому числі й на ринку житлового будівництва, на загальнодержавного рівні [7, с. 276; 8, с. 279-280].

2. *Нормотворча група заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва.* У межах даної групи заходів пропонуємо виокремити наступні: (1) вичерпна нормативно-правова регламентація суспільних відносин у сфері житлового будівництва [9, с. 151]; (2) виключення з КК України загального складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364, з одночасним встановленням кримінальної відповідальності за ряд нових внесених посадових зловживань [2, с. 68-69]; (3) фіксація всіх без виключення відповідних санкцій на законодавчому рівні [2, с. 68]; (4) закріплення на законодавчому рівні категоричного обов'язку забудовників слідувати містобудівним умовам, а також відповідних, чітких санкцій за невиконання даного обов'язку [10, с. 348-349]; (5) формування системи ефективних правових антикорупційних запобіжників [11, с. 202]; (6) формування та удосконалення нормативно-правової бази з регулювання електронних земельних торгів [11, с. 203]; (7) визначення кола нормативно-правових актів, що мають входити до профільної нормативно-правової бази із запобігання та протидії злочинності у сфері житлового будівництва [8, с. 343]; (8) виведення засад формування вище згаданої профільної нормативно-правової бази із запобігання та протидії злочинності у сфері житлового будівництва [8, с. 345].

3. *Соціально-економічна група заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва.* У межах даної групи заходів пропонуємо виокремити наступні: (1) підвищення до конкурентного рівня заробітної платні посадових та службових осіб профільних органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2, с. 66-67]; (2) спрощення системи реєстрації підприємств, а також фізичних осіб-підприємців (наприклад, за допомогою платформи «Дія») [2, с. 66-67]; (3) впровадження принципу «антропоцентризму» у реалізації будівельної діяльності [12, с. 4-5]; (4) стимулювання залучення коштів до ринку житлового будівництва з тих чи інших джерел [13, с. 61; 14, с. 114-117; 15, с. 161; 16, с. 27].

4. *Організаційно-управлінська група заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва, що стосується держави та її представників, а також представників органів місцевого самоврядування.* У межах даної групи заходів пропонуємо виокремити наступні: (1) повсюдне застосування принципів передбачуваності, відкритості відомчих систем,

прозорості політичної системи та збільшення довіри до неї [2, с. 67; 6, с. 205]; (2) реформування профільних контролюючих органів, зокрема принципів їх роботи [9, с. 155-157]; (3) впровадження заборони держслужбовцям протягом певного періоду часу після звільнення з держслужби займатися комерційною діяльністю [2, с. 68]; (4) закріплення меж вартості майна держслужбовців, за якою ті зобов'язані надавати інформацію про фінансові джерела його отримання, а також запровадження можливості конфіскації такого майна у випадку неспроможності доведення законності його придбання [2, с. 68-69; 17]; (5) посилення контролю за будівельною діяльністю та залученням коштів на будівництво [2, с. 68; 9, с. 153]; (6) розширення сфери фіксованих податків [2, с. 68]; (7) визначення переліку підстав для проведення органами контролю і нагляду перевірок суб'єктів господарювання [2, с. 68]; (8) запровадження системи безконтактного надання адміністративних послуг [11, с. 202-203]; (9) впровадження прозорості системи земельних торгів шляхом завчасної публікації відомостей про виставлені на торги земельні ділянки разом із обов'язковою публікацією у кожному конкретному випадку інформації про переможців торгів та суми коштів, сплаченої за відчуження таких земельних ділянок [11, с. 203]; (10) створення відкритого реєстру заяв зацікавлених осіб щодо отримання земельних ділянок у власність та користування разом із формуванням в його межах алгоритму черговості розгляду заяв [11, с. 212]; (11) зняття законодавчого обмеження відкритого доступу до «персональних даних» осіб-заявників щодо отримання земельних ділянок у власність та користування [11, с. 212]; (12) формування реєстру забудовників з відкритими та актуальними даними про них та їхню діяльність (зокрема і ведення у його складі реєстру «чорних» будівельних компаній) [9, с. 153; 18, с. 13; 19, с. 24-26; 20, с. 11-12; 21, с. 25-33].

5. *Організаційно-управлінська група заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва, що стосується представників компаній-збудовників.* У межах даної групи заходів пропонуємо виокремити наступні: (1) налагодження внутрішнього (стимулювання системи управління всередині компанії) та зовнішнього (стимулювання ефективності системи комунікації та взаємодії з партнерами) менеджменту компанії-збудовника [13, с. 61]; (2) формування ціннісно-орієнтаційного кодексу правил функціонування спільнот забудовників [22, с. 14-21]; (3) формування чіткої системи «порушення правил – невідворотність дисциплінарного покарання» [22, с. 93-95]; (4) впровадження прозорості та передбачуваності в організації робочого процесу [22, с. 120-127];

(5) впровадження системи формування організаційно-управлінських меж у діяльності компаній-забудовників (системи «червоних ліній») [4, с. 136; 22, с. 57–92]; (6) формування системи заохочень [22, с. 123–125]; (7) впровадження системи прозорості ведення господарської діяльності компаніями-забудовниками, зокрема, публічне висвітлення та винесення та винесення на публічне обговорення проектної документації об'єктів житлового будівництва [14, с. 113; 23, с. 137–148]; (8) налагодження більш тісної кооперації між суб'єктами суспільних відносин у сфері житлового будівництва [13, с. 6-7; 24, с. 68–77]; (9) створення будівельних кластерів житлового будівництва [25, с. 423-424].

6. *Освітньо-виховна група заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва.* У межах даної групи заходів пропонуємо виокремити наступні: (1) формування культури нетерпимості до корупції у будь-яких її проявах [2, с. 66]; (2) інформаційне забезпечення громадян; (3) інформаційна кампанія з пояснення в суспільстві принципу подвійності: «посадовець – на робочому місці, приватна особа – поза робочим місцем» [3, с. 70].

7. *Ідеологічна група заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва.* До даної групи включаємо наступні заходи: 1) забезпечення принципу невідворотності відповідальності на протигагу принципу невідворотності покарання [26, с. 188–211]; 2) залучення інформаційних ресурсів у якості засобів запобігання та протидії злочинності у сфері житлового будівництва [26, с. 236]; 3) залучення суспільства в якості союзника у запобіганні та протидії злочинності у сфері житлового будівництва [26, с. 186-187].

8. *Доктринальна група заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері житлового будівництва.* До даної групи включаємо наступні заходи: 1) популяризація в суспільстві науки загалом та кримінології зокрема [7, с. 297–301]; 2) необхідність концептуалізації запобігання злочинності, у тому числі й корупції, на ринку житлового будівництва [27, с. 238–240].

Висновки. Проведене дослідження, яке мало на меті виявлення, аналіз, систематизація та групування заходів запобігання злочинності у сфері житлового будівництва, надало можливість запропонувати найкращий, на нашу думку, «арсенал» таких заходів, до того ж, орієнтованих на полегшення їх практичного орієнтування в правозастосовній практиці.

Однак, надзвичайно необхідним та важливим є подальший пошук нових запобіжних заходів з їх одночасною систематизацією, які мають удосконалити наявний комплекс кримінологічних запобіжних заходів щодо злочинності на рин-

ку житлового будівництва, а також підвищать ефективність діяльності із запобігання та протидії кримінальним правопорушенням у розглядуваній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фукуяма Френсіс. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / пер. з англ. Тарас Цимбал і Роман Корнута. 2-ге вид. К.: Наш Формат, 2022. 608 с.
2. Корупція та відповідальність за корупційні дії: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. проф. К.М. Левківського. Львів: Астролябія, 2009. 160 с.
3. Гантінгтон Семюел. Політичний порядок у мінливих суспільствах / пер. з англ. Тарас Цимбад. К.: Наш формат, 2020. 448 с.
4. Гальчинський, Анатолій. Лібералізм: уроки для України: наук.-попул. есе / А.С. Гальчинський. – К.: Либідь, 2011. 288 с.
5. Попова В. Національна макросистема як природна одиниця розміру при розробленні концептуальних засад економічного націоналізму. *Економічний націоналізм та соціальна справедливість*. Збірник матеріалів Шостих Бандерівських читань. Київ, 1 лютого 2019 р. / Упор. Т. Бойко, Ю. Сиротюк, Б. Галайко, К. Денисом. К.: НАЦ «УССД», «Видавець Олег Філюк», 2019. С. 37–59.
6. Гордієнко М. Колізії української економіки в умовах недосконалої конкуренції. *Економічний націоналізм та соціальна справедливість*. Збірник матеріалів Шостих Бандерівських читань. Київ, 1 лютого 2019 р. / Упор. Т. Бойко, Ю. Сиротюк, Б. Галайко, К. Денисом. К.: НАЦ «УССД», «Видавець Олег Філюк», 2019. С. 194–205.
7. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.
8. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
9. Вавриш А.В. Запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. 275 с.
10. Екологічне право: підручник / [А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, А.К. Соколова та ін.]; за заг. ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
11. Децентралізація влади в Україні та розвиток екологічних і природоресурсних пра-

- вовідносин: монографія / Н.Р. Малишева, П.Ф. Кулинич, В.І. Олещенко та ін.; відп. ред. Н.Р. Малишева. Харків: Право, 2019. 304 с.
12. Фесенко Т.Г., Мінаєв Д.М. Клієнтоцентризм в управлінні комунікаціями проєктів (на прикладі житлового будівництва). *Східно-Європейський журнал передових технологій*. 2014. 5/3 (71). С. 4–10.
 13. Сич О.С. Проблеми та перспективи розвитку ринку житлового будівництва в Україні. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2015. № 54 (1163). С. 59–62.
 14. Шевчук Т.В. Обґрунтування вибору надійних механізмів фінансування житлового будівництва та ефективності їхньої діяльності. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 3 (18). С. 113–117.
 15. Сальникова Т.В. Удосконалення механізму фінансового забезпечення житлового будівництва в Україні. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 3 (39). С. 159–164.
 16. Горин В.П. Проблеми ефективності бюджетного стимулювання житлового будівництва в Україні. *Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал*. 2015. № 2(27). С. 26–34.
 17. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4373>.
 18. Баланська О.І., Ємельянов О.Ю., Мельник В.М. Визначення критерію вибору інвестором найкращого забудовника житла з урахуванням чинника ризику. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realta domestiche*. 2021. Tomo 1. С. 13–15. DOI: 10.36074/logos-14.05.2021.v1.02.
 19. Баланська О.І., Ємельянов О.Ю., Мельник В.М. Система показників ретроспективного оцінювання ризикованості інвестування у житлове будівництво. *Scientific practice: modern and classical research methods*. 2021. Vol. 1. С. 24–27. DOI: 10.36074/logos-26.02.2021.v1.06.
 20. Баланська О.І., Ємельянов О.Ю., Мельник В.М. Послідовність планування ризиків інвестування у житлове будівництво. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences*. 2021. Vol. 1. С. 11–14. DOI: 10.36074/logos-19.03.2021.v1.02.
 21. Вербицька Г.Л., Пшик-Ковальська О.О. Удосконалення методу оцінювання ризиків житлового будівництва в умовах міжнародних економічних відносин. *Інституційний репозитарій Національного університету «Львівська Політехніка»*. URL: <http://ena.lp.edu.ua>. С. 25–33.
 22. Фіґлузі Френк. Система ФБР. Кодекс досконалості наймогутнішого відомства США / пер. з англ. Олег Качала. К.: Наш Формат. 200 с.
 23. Титок В.В. Комплексний попередній аналіз інноваційно-інвестиційного проєкту в житловому будівництві. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2015. Вип. 33. С. 137–148.
 24. Титок В.В. Вплив інституційного забезпечення на доступність житлового будівництва. *Будівельне виробництво*. 2019. № 68. С. 68–77.
 25. Щербініна С.А., Криворученко А.В., Кісельов І.Р. Конкурентоспроможність будівельних підприємств як напрям підвищення економічної ефективності житлового будівництва. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економіка»*. 2014. Випуск 1(65). С. 419–425.
 26. Литвинов О.М. Нариси з кримінології постмодерну. Харків: Право, 2019. 278 с.
 27. Шило С. Кримінологічні напрями запобігання корупції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 237–242.